

неюридический закон, справедливое решение и несправедливое решение и т. д.).

Ключевые слова: право, справедливость, аксиология, цель, императив, юридический закон.

ԻՐԱՎԱՀԱՄԱՐՈՒՄԸ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻԲԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

Վիկտորիա Պողոսյան

*ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և
իրավունքի ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող*

Իրավունքի ժամանակակից տեսությունում իրավահասկացման խնդիրը շատ սուր է քննարկվում և գրեթե բացակայում է միասնական մոտեցումը: Դեռևս Կանտի ժամանակներից սկսած, ով զավեշտով հեզնում էր իրավաբաններին, թե ինչ է իրավունքը, նրա էությունը և սոցիալական նշանակությունը՝ մինչև օրս մնում է վիճահարույց հիմնախնդիրներից մեկը ոչ միայն իրավունքի տեսությունում, իրավունքի փիլիսոփայությունում, այլ նաև հարակից գիտություններում (փիլիսոփայություն, քաղաքագիտություն, բարոյագիտություն և այլն): Ինչպես նշում է հայտնի ամերիկացի գիտնական-իրավագետ Լ. Ֆրիդմենը. «Իրավունքի ճիշտ սահմանում տալը բարդ խնդիր է, իրավունք բառը առօրյա կիրառության համար է, այն մեր խոսակցական բառապաշարի մի մասնիկն է: Այն ունի բազմաթիվ նշանակություններ, որոնք փխրուն են ինչպես ապակին, անկայուն ինչպես օճառի պղպջակը ու անորսալի ինչպես ժամանակը»¹:

Իրավահասկացման խնդիրները, որոնք կապված են իրավունքի բնութագրական հատկանիշների, նրա էության բացահայտման հետ, վերագրվում են առավել բանավիճային ու կարևոր խնդիրների շարքին իրավունքի տեսության մեջ: «Իրավաբանության զարգացման ամբողջ պատմությունը տարբեր մոտեցումների հակադրության և հարադրության պատմություն է, որ կա իրավունքի էություն՝ որպես սոցիալական կյանքի հատուկ երևույթի»-ենթադրում է Վ.Վ.

¹ Տե՛ս՝ Փրիդմэн Л., Введение в американское право, М., 1992, էջ 8:

Լապաեվան²: Իրավահասկացման մասին հարցը կապված է գիտնականների գաղափարական ու քաղաքական նախասիրությունների հետ:

Պետք է ի նկատի ունենալ, որ իրավաբանական դոկտրինի համար իրավահասկացման մասին հարցը կենտրոնական է: Ինչպես գրում էր ռուս հայտնի իրավաբան Ե.Ն. Տրուբեցկոյը: «Իրավունքի հասկացության բավարար սահմանման բացակայության դեպքում չեն կարող անցկացվել պարզորոշ սահմաններ իրավագիտության և այլ գիտությունների միջև, իսկ այդպիսի սահմանների բացակայության ժամանակ իրավագիտությունը միշտ ռիսկի է դիմում կամ չներգրավել իր առարկան կամ փոխառել ուրիշներից, իր համար օտար գիտելիքների ոլորտից»³: Առանց իրավունքի մասին գիտական պատկերացման անհնար է խոսել այլ իրավական երևույթների մասին, քանի որ չկան հիմքեր նրանց՝ այլ արժեքային-նորմատիվ համակարգերից սահմանազատման համար: Դրա համար էլ չի կարելի չհամաձայնվել պրոֆ. Մ.Ի. Բայտինի հետ, ով նշում է հետևյալը. «Իրավունքի հասկացության մասին հարցը ելակետային է իրավունքի տեսության մեջ: Նրա լուծումից ուղիղ կախվածության մեջ հասկացվում ու մեկնաբանվում են բոլոր մնացած իրավական երևույթները... միայն այն մասին ճիշտ, պարզորոշ պատկերացման հիման վրա, թե ինչ է իրավունքը կարելի է սահմանել ոչ միայն իրավագիտության, այլև նորմատիվության, իրավունքի կիրառության ու մեկնաբանության արդյունավետության բարձրացման ուղիները և զարգացման հեռանկարները, օրինականության ու իրավակարգի ապահովումը, քաղաքակիրթ քաղաքացիական հասարակության և իրավական պետության ստեղծումը»⁴:

Մ.Ի. Բայտինը հանդես է գալիս իր ծավալուն մենագրության մեջ իրավունքի ազատական-իրավաբանական հասկացության դեմ: Սակայն նորմատիվ իրավահասկացման նրա դիրքորոշումը հենց նրա դեմ է դուրս գալիս: Նրա տեսանկյունից ճիշտ իրավունքը ճանաչված է պետության կողմից և ապահովված է հարկադրանքով: Ներկայիս հասարակական զարգացումները պարտադրում են գիտնականներին լինել ազատական-իրավաբանական իրավահասկացման

² Stu՝ Лапаева В. В. Различные типы правопонимания: анализ научно- прагматического потенциала //Законодательство и экономика. 2006. N 4:

³ Stu՝ Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права, СПб, 1998, էջ 14:

⁴ Stu՝ Байтин М. И. Сущность права, М., 2005, էջ 55-56:

կողմնակիցներ, որն ամրագրված է շատ պետությունների, այդ թվում՝ 22 Սահմանադրության դրույթներում, որոնք կապված են իրավահասկացման բնական-իրավական տիպի հիմքի հետ (որպես իրավունքի գերակա աղբյուր ճանաչվում են մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու պարտականությունները):

Իրավունքի փիլիսոփայության հիմնական հարցն իրավահասկացման մասին հարցն է: Գրական աղբյուրներում արդարացիորեն նշվում է, որ «իրավունքի հասկացման խնդիրը վերաբերում է հավերժական հարցերի թվին»⁵: Նրա լուծումը ընկած է իրավունքի ցանկացած տեսության հիմքում, նրա լուծման վրա հիմնվում են իրավաբանության հիմնդրույթները և պետական-իրավական դոկտրինը, նրա իմաստավորման նպատակի հետ ստեղծվում են առանձին պարադիգմեր: Այն իրենից ներկայացնում է հասարակության պետական-իրավական կյանքի արժեքային-աշխարհայացքային իդեալների համակարգ, որոնք կապված են իրար հետ ընդհանուր տրամաբանությամբ՝ իրավունքի իմաստի որոնման մեջ: Գիտնականների շրջանում մոտավոր միասնականության բացակայությունն այն հարցում, թե ինչը պետք է համարել իրավունք, բերում է նաև մտածված ու կշռադատված իրավական քաղաքականության բացակայությանը:

Մեզանում իրականացված սահմանադրական բարեփոխումների ընթացքում տեղի է ունեցել արժեքային աստիճանակարգի տեղաշարժ հասարակական և նրա յուրաքանչյուր անդամի իրավաբանական աշխարհայացքում: Առաջին տեղ են եկել լիբերալ իդեալները և իրավունքի արժեքները, իսկ պետական իշխանության սահմանադրական պատասխանատվության գաղափարի դոմինանտը բերել է նորմատիվ իրավահասկացման հետազոտությունների մեծ քանակի առաջացում և իրավաբանական պոզիտիվիզմի բացառում:

Իրավահասկացման խնդիրը վերջին տարիներին գտնվում է ոչ միայն հայրենական, այլ նաև արտասահմանյան իրավաբանության ուշադրության կենտրոնում: Արտասահմանյան իրավագետները փորձում են գտնել պատասխաններ, որոնք համարժեք են հետիստիդուստրիալ դարաշրջանի սոցիալական փիլիսոփայության

⁵ Մանրամասն տես՝ Մտեփանյան Հ. Մ., Իրավունքի փիլիսոփայություն: Եր., 2016, էջ 15-22: Нерсисян В. С. Философия права, М., Норма. 2006, էջ 1-7:

կանխադրույթներին: Հայրենական հեղինակները նախատեսում են իրավահասկացման խնդրի պայմանավորվածությունը հասարակական-քաղաքական և ազգային պարադիգմաների հարադրությամբ:

Յուրաքանչյուր հիմնադրույթ բովանդակում է պատասխաններ այն հարցին, թե ինչ է իրավունքը, ինչում է կայանում նրա էությունը, ինչպիսին են նրա իդեալները, արժեքները և այլն: Ա. Ի. Օվչիննիկովը կարծում է, որ կան իրավահասկացման խնդրի լուծման երեք միջոցներ⁶: Առաջինը կայանում է առավել հավատարիմ ու որոշակի շահերին համապատասխանող ժամանակակից հասարակության ընդունման մեջ, ըստ արևմտյան սցենարի, իրավունքի դասական եվրոպական փիլիսոփայության ու համապատասխան իրավահասկացման՝ բնական իրավունքի լիբերալ-անհատական տարբերակի, որը հայտնի է լիբերտարիզմ անվամբ, մոդեռնիզացիայի մեջ: Երկրորդ միջոցը, հարցի բացառումն է նրա՝ ռացիոնալ մեթոդներով չլուծվելու առնչությամբ ու իրավահասկացման այս կամ այն տեսակի հանդեպ կոդմոտորշումն իրավունքի հետազոտության ֆորմալ-դոգմատիկ, սոցիոլոգիական և պատմական-մշակութային միջոցների սահմանման մեթոդոլոգիական նպատակով: Երրորդը հիմնվում է երեք մոտեցումների՝ իրավունքի հանդեպ լայն մոտեցումը, սինթետիկ իրավաբանության գաղափարը, իրավունքի ինտեգրալիզմ տեսությունը, որոնք կառուցված են սինթեզի, ինտեգրացիայի փորձի վրա: Ըստ մեզ, այս տեսանկյունը կարելի է ճանաչել որպես ճիշտ միայն իրավահասկացման մեթոդաբանական և իմացաբանական առումների վերլուծությունից հետո:

Որպեսզի բացահայտենք իրավահասկացման էությունը, անհրաժեշտ է դիտարկել տեսական-իրավական հայեցակարգերը, տվյալ գործընթացի հետազոտության ու սահմանման մեթոդաբանության հիմքերը: Իրավահասկացումը կամ էլ իրավունքի հասկացումը հանդիսանում է իրավունքի էությունը բացահայտելու գործընթաց: Մակայն իրավաբանության մեջ առկա են տարբեր մոտեցումներ իրավահասկացման սահմանման հանդեպ:

Առկա են տարբեր մոտեցումներ նաև իրավահասկացման խնդրի

⁶ Տես՝ Սաֆարյան Գ., Իրավունքի պատմության և տեսության հիմնահարցեր, Եր., Լիմուշ, 2010:

հանդեպ: Ա.Ի. Օվչիննիկովը նշում է, որ իրավունքի ժամանակակից տեսության մեջ այն գիտական կատեգորիա է, որն արտացոլում է մարդու մտածողական գործունեության գործընթացը և արդյունքը, որը ներառում է իրավունքի ճանաչում և թրպես ամբողջական երևույթի գնահատական⁷: Այս տեսանկյունից իրավահասկացման գործընթացը այսպիսի դեպքում հաճախ մեկնաբանվում է որպես իրավունքի էության ճանաչման ու իրավագիտակցության գնահատողական գործունեության գործընթաց, որն իրենից ներկայացնում է մտածողության երկու հակասական գործընթացների մեխանիկական միավորում: Գիտնականը քննադատորեն է վերաբերում Վ.Ս. Ներսեսյանցի դիրքորոշմանը, համաձայն որի իրավահասկացումը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ իրավական էության ու երևույթների միասնություն⁸: Ա.Ի. Օվչիննիկովը ենթադրում է, որ իրավունքի էությունը սահմանափակվում է էության ու երևույթի դասական դուալիզմի շրջանակներում: Տարբեր փիլիսոփայական համակարգերում այսպիսի հարաբերակցությունը լուծվում է յուրատիպ կերպով, բայց ամենուր էությունը հանդես է գալիս որպես ինքնուրույն էության սուբստանցիոն միջուկ: Իրավունքը դիտարկվում է որպես ինքն իրեն առկա օբյեկտիվ երևույթ, ընդհանուր որակ, որի հատկանիշները և որակական բնութագրերը ընդհանրացնելով մենք մոտենում ենք էությանը: Չնայած նրան, որ իրավահասկացում եզրույթը ակտիվորեն կիրառվում է այս աբստրակտների ու նախադրյալների նշանակման համար, որոնք ընկած են ցանկացած իրավական տեսության հիմքում, ակադ. Վ. Ներսեսյանցի մոտ իրավահասկացման գործընթացն իրավունքի ճանաչման գործընթաց է, այսինքն՝ տեսական գործընթաց: Գիտնականն առաջարկում է դիտարկել այդ հարցը հերմենևտիկ-ֆեռմենտոլոգիական տեսանկյունից, որը մեր տեսակետից ընդունելի է իրավունքի զարգացման ժամանակակից միտումների համատեքստում:

Մասնագիտական գրականության մեջ իրավահասկացման հանդեպ ավանդապես դիտարկվում են իրավական մտքի ուղղություններ կամ դարձեր: Այսպես օրինակ ինչպես նշում է Վ. Ա. Տումանովը՝ տվյալ ուղղություններն իրենցից ներկայացնում են իրավահասկացման տիպեր: Այս առումով նա առանձնացնում է երեք տիպեր այն բանից կախված, թե

⁷ Տես՝ Овчинников А. И., Правовое мышление в герменевтической парадигме. Ростов Н/Д, 2002, էջ 20:

⁸ Տես՝ Нерсисянц В. С., Право как необходимая форма равенства, свободы и справедливости // Социологическое исследование, 2001. N 106, էջ 3:

ինչն է համարվում ելակետային իրավունքի մոտեցման մեջ ու համապատասխանաբար ազդում իրավունքի հասկացման, չափանիշների ու պահանջների վրա, որոնք տրամադրվում են նրան «բանական իրավունք, իրավաբանական պոզիտիվիզմ և սոցիոլոգիական իրավաբանություն»⁹:

Վ. Ի. Պոպովը մեկնաբանում է իրավահասկացումը որպես փիլիսոփայական-իրավական կատեգորիա, որոնք վերաբերում են ռոկտրինալ իրավագիտակցության ոլորտին, որը ներգրավում է իրավունքի ու իրավական երևույթների գործարկման, զարգացման, առաջացման օրինաչափությունները: «Իրավահասկացումը ներկայացված է կոնկրետ իրավական գաղափարների, տեսակետների համակարգերի, տեսական կառույցների տեսքով, որոնք բովանդակում են իրենց մեջ ինչպես օնտոլոգիական, այնպես էլ գնոսեոլոգիական պլանի որոշակի օրինաչափություններ»¹⁰:

Այլ հեղինակներ ենթադրում են, որ իրավահասկացումը գիտական կատեգորիա է, որն արտացոլում է մարդու նպատակադրված մտածական գործունեության արդյունքն ու գործընթացը, որն իր մեջ ներառում է իրավունքի ճանաչումը, նրա ընկալումը, գնահատականը, ու նրա որպես ամբողջական սոցիալական երևույթի հանդեպ վերաբերմունքը: Այստեղ, ըստ մեզ հիշտ է իրավունքի ճանաչման ու գնահատականի միավորումն իրավունքի ընկալման միասնական համակարգի մեջ: Սակայն հումանիտար առումով ճանաչումն արդեն ենթադրում է վերաբերմունք, քանի որ մարդը ճանաչում է սոցիումը, որի մի մասն էլ ինքն է հանդիսանում:

Իրավունքի հասկացման որպես իրավունքի մասին գիտելիքի համակարգի հետազոտությունը բովանդակվում է Ն. Դ. Ժելեզնովայի աշխատանքում, որն իրավահասկացում ասելով ենթադրում է «սոցիալական գործունեության հատուկ միջոց, որն ուղղված է իրավունքի գործարկման ընդհանուր օրինաչափությունների ճանաչմանը, ստանցված գիտական գիտելիքի ձևում ներկայացմանը, ինչպես նաև ձևավորված տեսություններին ու հիմնադրույթներին որպես իրավական պրակտիկաների ընդհանուր ճանաչում ունեցող հիմունքների ներդրմանը, որն իրականանում է հատուկ գիտական-

⁹ Сту́ Туманов В. А., Учения о праве // Общая теория права: курс лекций. Н. Новгород, 1993, էջ 28-29:

¹⁰ Сту́ Попов В. И., Правопонимание в советской юридической науке: Автореф. Дис. ... канд. юрид. наук, М., 2001, էջ 8:

իրավական սոցիալական ինստիտուտների ու սուբյեկտների միջոցով հատուկ ձևում և ճանաչման հատուկ գիտական-իրավական գործիքավորման կիրառությամբ»¹¹։ Հեղինակը նպատակահարմար է համարում իրավահասկացման՝ որպես իրավունքի ձևավորման ընդհանուր օրինաչափությունների մասին գիտելիքների համակարգի մեկնաբանությունը, որոնք ճանաչվել են որպես տրամաբանորեն ու օբյեկտիվ առումով ճշմարիտ այս կամ այն հասարակության իրավաբանությունում։

Իրավահասկացման ծավալուն սահմանում է տալիս Պ. Ա. Օլը, ով ենթադրում է, որ «իրավահասկացումը լայն իմաստով կարող է դիտարկվել որպես մտավոր գործունեություն, որն ուղղված է իրավունքի ճանաչմանը, ճանաչողական-իրավական գործունեության առանձին տարրերին՝ իրավական հարաբերությունների ընկալում, իրավական երևույթների ու իրավունքի մասին պատկերացում, ինչպես նաև մեկնաբանվող իրավական գիտելիքների միասնություն, որոնք ստացվել են ճանաչողական-իրավական գործունեության արդյունքում»¹²։

Բոլոր վերոնշյալ սահմանումները բովանդակում են իրավահասկացման ուսումնասիրության մոտեցում իրավունքի ճանաչման տեսանկյունից։ Նման մոտեցումը ենթադրում է իրավունքի հասկացության նույնականացում գիտական ճանաչման հետ։ Ենթադրվում է, որ այս դեպքում խոսքը գնում է իրավունքի գիտական հասկացման մասին։

Ս.Ա. Մարկովա-Մուրաշովան արդարացիորեն նշում է, որ իրավահասկացումն անհրաժեշտ է վերլուծել ոչ միայն որպես փիլիսոփայական-իրավական կատեգորիա, այլ նաև որպես սոցիալական կյանքի երևույթ։ Իրապես որպես փիլիսոփայական-իրավական կատեգորիա իրավահասկացումը տալիս է պատասխան այն հարցին, թե ինչ է իրավունքը, ինչպիսին է նրա բովանդակությունը, հատկանիշները և էությունը, հիմնավորում է իրավունքի արժեքը և նրա գործողությունը։ Մինևույն ժամանակ «իրավահասկացումը, որը դիտարկվում է որպես սոցիալական կյանքի երևույթ, ունի լայն բովանդակություն ու հանդես է գալիս որպես գիտելիքների ու

¹¹ Сту` Железнова Н. Д., Правопонимание и судебная практика: теоретические проблемы взаимодействия: автореф. дис.... канд. юрид. наук, Н. Новгород, 2001, էջ 14:

¹² Сту` Оль П. А., Правопонимание: от плюрализма к двуединству. СПб., Юридический центр-Пресс, 2005. էջ 16:

պատկերացումների կոնկրետ համակարգ»:

Կատարված դիտարկումից կարելի է հանգել հետևյալ եզրակացությունների.

1. Իրավունքի ցանկացած տեսության կամ հիմնադրույթի հիմքում ընկած է նրա մասին որոշակի պատկերացում: Դրա համար էլ իրավունքի հայեցակարգերն այդքան շատ ու բազմազան են: Անգամ ճշգրիտ գիտություններում ատկա են մի քանի տեսություններ, որոնք նկարագրում են այս կամ այն երևույթը, որոնք մի ժամանակ ճանաչվում են ճշմարիտ: Հումանիտար գիտություններում, որոնք ուսումնասիրում են ավելի թարդ ֆենոմեն՝ հասարակությունը և իրավունքը, ավելի շատ է հնարավոր այս իրավիճակը:

2. Իրավահասկացումից է կախված իրավունքի առաջացման հարցի պատասխանը, նրա, առաջացման ու ծագման ուսումնասիրությունը ենթադրում է այն հարցի պատասխանը, թե ինչի արդյունքում է առաջացել իրավունքը, որն է նրա սոցիալական նշանակությունը:

3. Իրավահասկացումը պատասխանում է ինչ է իրավունքը հարցին: Իրավունքի հասկացումը սկսվում է այդ հարցին պատասխանի որոնումից, իսկ ավարտվում է հետազոտողի համակարգային ելակետային եզրափակիչ դրույթներով (օրինակ՝ Գ. Հեգելի, Վ. Ներսեսյանցի համակարգային մոտեցումները):

4. Իրավահասկացումից է կախված իրավունքի մեթոդաբանությունը, քանի որ իրավունքի էության մասին ուսմունքն իրենից ներկայացնում է նաև նրա ուսումնասիրության մեթոդի մասին ուսմունք, բոլոր հիմնական ժամանակակից մեթոդների դիտարկում, ֆորմալ-դոգմատիկ, սոցիոլոգիական, հոգեբանական և այլն, որը թույլ է տալիս հաստատել, որ նրանք բոլորը ձևավորված են իրավահասկացման որոշակի տեսակների միջոցով, այսինքն իրավունքի էության մասին պատկերացումներով: Օրինակ ֆորմալ-դոգմատիկ մեթոդը մշակված է իրավաբանական պոզիտիվիզմի և նորմատիվիզմի շրջանակներում, որոնք մեկնաբանում են իրավունքը որպես սուվերենի հրաման, նորմերի աստիճանակարգ կամ համակարգ, որոնք սահմանվում են պետության կողմից, սոցիոլոգիական մոտեցումը հասնում է մինչև իրավաբանների պատմական դպրոց, ովքեր ուշադրություն են դարձրել սովորական իրավունքի վրա, հասարակությունում տարերայնորեն ձևավորված վարքագծային

կանոնների վրա, հոգեբանական մեթոդը հասնում է մինչև Պետրաժիցկու իրավական հոգեկանի մասին ուսմունք, բնական-իրավական մոտեցումը կամ իրավահասկացման տեսակը՝ ծնել է արքիդոզիական (արժեբանության) մեթոդը, սոցիոլոգիական իրավահասկացումն առաջացրել է իրավունքի ու հասարակական իրավահասկացման կոնկրետ-սոցիոլոգիական հետազոտությունների անհրաժեշտությունը և այլն:

Իրավահասկացումն իրենից ներկայացնում է սոցիալական երևույթների իմաստավորման գործընթաց, որոնք ճանաչվում են հասարակությունում որպես իրավական, որի լարյունքում ձևավորվում են իրավունքի, նրա մասին պատկերացման իմաստը:

Այս կամ այն սոցիալական երևույթի իմաստը նշանակում է նպատակի սահմանում: Իրավահասկացման արդյունքում սահմանվում է իրավունքի նպատակը պետության, հասարակության, անձնային կյանքի նպատակի հետ միասնության մեջ:

Իրավունքի ժամանակակից տեսությունը ձևավորվել է իրավունքի էության մասին տարբեր մոտեցումների ազդեցության ներքո: Յուրաքանչյուր հասկացություն, դատողություն կամ տեսական կառույց առաջացել է այս կամ այն իրավական դոկտրինի շրջանակներում: Նրանք բոլորն էլ ազդել են իրավունքի ընդհանուր տեսության զարգացման վրա:

Ընդհանրացնելով հեղինակների հիմնադրույթները՝ կարելի է նշել հիմնական միտումները իրավահասկացման տեսության զարգացման մեջ՝ բնական ու պոզիտիվ իրավունքի տեսությունների ինտեգրացիայի կամ համադրության անհրաժեշտության գիտակցումը, հեղինակների մեծամասնության կողմից այն հանգամանքի ընդունումը, որ նման բարդ ու հակասական երևույթին դժվար է միանշանակ ձևակերպում տալը:

ԱՍՓՈՓՈՒՄ

Գրական աղբյուրներում արդարացիորեն նշվում է, որ իրավունքի հասկացման խնդիրը վերաբերում է հավերժական հարցերի թվին: Պետք է ի նկատի ունենալ, որ իրավաբանական դոկտրինի համար իրավահասկացման մասին հարցը կենտրոնական է: Իրավահասկացման խնդիրները կապված են իրավունքի բնութագրական հատկանիշների, նրա էության բացահայտման հետ և

համարվում են իրավունքի տեսության առավել բանավիճային ու կարևոր խնդիրներ:

Իրավունքի ժամանակակից տեսությունը ձևավորվել է իրավունքի եության մասին տարբեր մոտեցումների ազդեցության ներքո: Նրանք բոլորն էլ ազդել են իրավունքի ընդհանուր տեսության զարգացման վրա:

Ներկայիս հասարակական զարգացումները պարտադրում են գիտնականներին լինել ազատական-իրավաբանական իրավահասկացման կոդմնակիցներ, որն ամրագրված է շատ պետությունների, այդ թվում 22 Սահմանադրության դրույթներում, որտեղ որպես իրավունքի գերակա աղբյուր ճանաչվում են մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու պարտականությունները:

Մեզանում իրականացված սահմանադրական բարեփոխումների ընթացքում տեղի է ունեցել արժեքային աստիճանակարգի տեղաշարժ: Առաջին տեղ են եկել լիբերալ իդեալները ու իրավունքի արժեքները, իսկ պետական իշխանության սահմանադրական պատասխանատվության գաղափարի դոմինանտը բերել է նորմատիվ իրավահասկացման հետազոտությունների մեծ քանակի առաջացում:

Ընդհանրացնելով կարելի է նշել, որ իրավահասկացման տեսության զարգացման հիմնական միտումներն են՝ բնական ու պոզիտիվ իրավունքի տեսությունների ինտեգրացիան կամ համադրության անհրաժեշտության գիտակցումը:

Բանալի բառեր իրավունք, իրավահասկացություն, իրավական գաղափար, պոզիտիվ իրավունք, բնական իրավունք, իրավագիտակցություն, իրավական դոկտրին:

ПРАВОПОНИМАНИЕ В СИСТЕМЕ ПРАВОВОГО ЗНАНИЯ

Виктория Погосян

младший научный сотрудник

Института философии,

социологии и права НАН РА

РЕЗЮМЕ

В научной литературе обосновывается, что вопрос о правильном понимании “права” относится к числу вечных вопросов. Следует учитывать, что вопрос о правопонимании является центральным для правовой доктрины. Правовые вопросы связаны с характеристикой права, раскрытием его

сущности и считаются наиболее противоречивыми и важными вопросами в теории права.

Современная теория права формировалась под влиянием разных подходов к сути права. Все они повлияли на развитие общей теории права. Нынешние социальные реалии обязывают ученых быть сторонниками либерально-правовой юстиции, которая закреплена во многих государствах, в том числе в положениях Конституции РА, где основные права и обязанности человека и гражданина признаются в качестве верховного источника права.

В ходе конституционных реформ в нашей стране произошли изменения также в ценностной системе. На первое место выступили либеральные идеалы и ценности права, а доминирующая идея конституционной ответственности государственной власти привела к появлению большого числа исследований нормативного правопонимания.

В целом можно отметить, что основными тенденциями в теории правопонимания являются интеграция теорий естественного и позитивного права или понимание необходимости их сочетания.

Ключевые слова: право, юриспруденция, правовая идея, позитивное право, естественное право, правовое сознание, правовая доктрина.

UNDERSTANDING OF LAW IN THE SYSTEM OF THE LEGAL KNOLEDGE

Victoria Poghosyan

*Junior researcher of
the Institute of Philosophy,
Sociology and Law of ANAS*

SUMMARY

In the scientific literary, it is justified that the issue of right understanding refers to the number of eternal questions. It should be taken into consideration that the issue of law understanding is central for a legal doctrine. Legal issues are related to the characteristic of the right, disclosure of its essence and are considered to be more controversial and important issues in the theory of law.

The contemporary theory of law has been shaped under the influence of different approaches to the essence of the right. They all affected the development of the general theory of law. Current social developments require scientists to be in favor of liberal-legal law understanding, which is enshrined in the provisions of many states, including the Constitution of Armenia, where the fundamental rights and obligations of a person and citizen are recognized as the supreme source of law.

In the constitutional reforms in our country there has been a change in the value category. The liberal ideals and the values of law came first, and the dominant idea of the constitutional responsibility of the state has led to a large number of normative studies of law understanding.

In general, it can be noted that the main trends in the theory of adulthood are the integration of theories of natural and positive law or the need for comprehension.

Key words: law, jurisprudence, legal idea, positive law, natural law, legal consciousness, legal doctrine.

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО ПРАВА И УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Айк Мкртчян,
*Аспирант института философии,
социологии и права НАН РА*

Одной из важнейших задач современного этапа развития армянского государства является реализация фундаментальных положений Конституции РА (ст. 1, 2, 3, 4, 5 и др.), направленных на создание правового государства, обеспечение равенства граждан перед законом и судом, формирование правового сознания, преобразование армянской адвокатуры и реализацию принципа состязательности в уголовном судопроизводстве.

Перевод от советского права к современному национальному праву в результате произошедших за последние лет глобальных социально-экономических и политических преобразований характеризуется кардинальными изменениями судебной системы, установившей новые принципы судостроительства и судопроизводства.

Вместе с тем законодательное регулирование общественных отношений зачастую носит ситуационный и хаотичный характер, предложения о внесении изменений и дополнений инициируются на фоне резонансных событий без учета практики применения действующих нормативных правовых актов. Нормотворческая деятельность осуществляется без должной научной проработки, в результате чего законодательство становится казуистичным и пробельным.

Как справедливо отмечается в философской литературе, для развития позитивного правового сознания и обеспечения правового поведения необходимо, чтобы базисные нравственные ценности были приведены в соответствие с провозглашаемым общественным идеалом правового